

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА IV СВЕСКА VII

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

ЗА ЈУЛИ

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК :

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1898.

Л У Р А

КНИЖЕРНИ ЛИСТ

ДРУЖИНА

„ГОРСКИ БИЈЕЛИ“

ГОДИНА VII

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

XXXVIII

Број ЧАБАР Т. ПРВОМ

ДЕТНЕ

М. П. ДУЖИНА ОУЛАДАНЈА

1888

О Д О Л А С К У
ЊЕГ. КР. ВИСОЧАН. КЊАЗА БУГАРСКОГА

Ф Е Р Д И Н А Н Д А I.

У Ц Р Н У Г О Р У

26. ЈУЛИЈА (7. АВГУСТА) 1898.

Дигни вило данас из гробова̑
Два владара — оба великана:
Симеона лава бугарскога
И српскога ^{НАСИОНАЛНА} цар-Душана;
На Балкану бивше Аславе наше,
Што ни као сјајна сунца сјаше!...

— CRNOJEVIC

Изведи их на свештени Ловћен:
Свети Парнас словенскога Југа;
Свети олтар жртве за слободу
И врлога домољубног дуга:
Олтар, који проз вјекове дубе,
Као златно Спаског храма кубе.

Њихове им сврати погледове
На поднож'је Ловћена планине;
Ам', гдје лежи убаво Цетиње,
Као миљак сред бујне милине:
На Цетиње — древне Спарте слику;
На Цетиње — свег Словенства дику...

Фердинандо Књаз Бугарске нове
 Своме брату дође у походе
 — Књаз-Николи — Црне Горе сину:
 Да се браћа брацким свезам сроде
 И зареку — своја бранит прѣва,
 Док је њима на рамену глава. —

Па ти Претци славам окићени,
 И бесмрћа крунам крунисани:
 Пред којима с' његда Визант треса',
 Као листак тополе на грани,
 И пошту им бјели свјет одава'
 И њихова надмоћја признава:

Ти Преткови нек успламте данас
 Од радости и душевног слѣда,
 У прекарком брацком загрљају
 Гледећ своје насљеднике сада,
 Гдје се љубе — као браћа права,
 Коју чека поједнака слава:

Крјепко штитећ свој властити посјед
 Самим Богом њима даровани....
 Отѣт силом!... Ал' јуначким мишцам
 И жртвама опет овладани:
 Ка' баштинство из прастаре доби,
 Да га тргну из чељусти злоби....

Зар ко данас, по истини има,
 Светијега прѣва народнога
 На тѣ земље?... сјем балканских круна
 Које су их примиле од Бога:
 Као дивну грѣду одабрану,
 Израиљу своме обетану?... —

Сваком своја: — нами наша кућа;
 Само сложно!... (заплећа имамо!...)
 Што је туђе: — просто туђинима;
 Али своје никому не дамо!...

Куда наше поведу нас Главе,
 Да беремо с њима вјенце славе:

Свуд ћемо се на окупу наћи;
 Поћ' за њима у ватру и воду:
 Без поштеде крви и живота,
 За крст часни и нашу слободу...

Ох!... Бог душу не спасао тому:
 Кò све роду не жртвова свому!...

А сад, вило!... из дубине срца
 Тй умоли тѣ блажене сјене,
 Нек подигну у висину руке
 И обрну пут небеса зјене;

Тѣ молитвом Вишњем се утеку
 И свесрдно свом Господу преуџу!

„Саваоте!... Господе народâ,
 „Спусти очи са прјѣстола свога,
 „На два Књаза слогом загрљена,
 „Молимо те ка' свемогот Бога:
 „С висине им благослови труде,
 „Даруј њима, — што им срца жуде!...

„Опаши их вољом и прегнућем;
 „Сједини их у мисли и цјѣли;
 „Укрјѣпи им мишце и мачеве;
 „У срца им свог Духа усели:
 „И к побједи кораке им води,
 „Гдје се жртве приносе слободи!...

„Недај, Створче, да их злотвор гњети
 „На огњишту и њиховом прагу!...
 „Против њизих и домовâ њиних
 „Тѣ укроти сваку врашку снагу!...
 „Твоја правда, да се свуда гласи:
 „Тѣ, и Балкан, и Главе му спаси!..“ —

Ох! услиши милостиви Оче,
 Ту молитву наших Великанâ!...
 Ох, услиши!... заносно те просе
 Сва племена Балканскијех гранâ!...
 Балкан нами — а свакому своје:
 Буд' тô воља свете воље Твоје!... —

На *Цетињу*.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Ј. Сундечић.

ФЕТИШИЗАМ. ВЕЗА ЊЕГОВА С ПОЛИТЕИЗМОМ И ОБРАТНО. ПОЛИТЕИЗМАМ. ПРИЈЕЛАЗ ОД ПОЛИТЕИЗМА МОНОТЕИЗМУ И ОБРАТНО. МОНОТЕИЗМАМ.

с руског — Д.

(Н а с т а в а к.)

Политеизам је био код свијех старијех, народа који су дозрели до државнога живота, господствујућа религија, и то не за један тренутак, но за цио државни живот.

Ми смо до сад разматрали само врхунац политеизма, а сад ћемо разабрати његову опширну основу. У овом се смислу политеизам јавља због своје универсалности као особита карактеристика старине. Али да би се анализирао ова универсалност, треба се повратити са теорије к његовој пракци, од догмата култу.

Ако будемо посматрали политеизам као култ, као цркву, то ћемо видјети, да је био општа појава код свијех старијех држава. Од обала Ганга па до Тибра, при постанку и паду држава, свуда и вазда видимо територије покривене храмовима, почињући с индијске пагоде па до римске базилике.

Чим је појам о божанству почео да узимље човјечији лик, за њега је потребит био и стан, на слику човјечијег. Чим је божанство дошло до тога, да се сматра равно човјеку, а не као у фетишизму, гдје је било ниже од њега, почели су да мисле, да и стан његов мора бити величанственији. Свуда у храмовима и около њих појављује се ритуал, обред, процесија, која је по кад-кад долазила до потпуног драматизма, и из које се је послје и развила драма. Кад су богови више или мање постали општи, појавила се публична служба истине. На пошљетку свуда из средине становништва за ову нову функцију образовала се је цијела класа свештеника, почињући с брамина и свршавајући Авгуром.

Што се пак тиче моралнога учења, и ако се оно није још образовало у религији, изузимљући, може бити, једини мазде-

изам, то оцет, поред свега тога, приношење људи на жртве боговима свуда је већ избачено, осим код поклоника Молоха, а ако се гдје поново појавило, то само на кратко вријеме, у особито важним случајевима, као н. пр. у Риму послје битке код Кане. Међу тим и ако су престали приносити људе на жртву, али поред свега тога жртва је била крвава, крв љуцка замијењена је — животињском. С друге стране и ако је земаљски живот, живот овога свијета, остао још без моралнога руководства, али поред свега тога појам о будућем животу, загробном, почиње свуда да се појављује, почињући од индијско-египатског пресељења душа и свршујући грчко-римским јелесејским пољима и тартаром. Међутим не може се потпуно рећи, да је и овај живот био остављен без сваког моралног руководства: морал је био у свима политеистичким религијама, али само не у таком смислу, у каквом га ми сада разумијемо. Тадашњи морал био је искључно спољашњи, био је етикет, а не морал. Он није био састављен из правила унутрашњег дуга, него само из спољашњег, као н. пр. правила како треба јести и пити, правила сна и умивања, дочекивање и поздрављање, станова и одјела, и, што је најважније, -- правила вршења религиознијех обреда. Једном ријечју ово је морал фетишистског, китајског типа. Уопште свдећи религиозне резултате полетеизма, ми морамо признати, да поклањање божанству дошло је до више степени, него ли у фетишизму: тамо је било слањање нижем од себе: овдје је клањање већ равноте, као што се човјек клања човјеку, али само вишему. Политеистички Бог може сам казнити и опростити, али, напротив, не може бити кажњен; политеистички бог може се умилостивити, али не смије се корити; политеистички Бог може бити игнориран, али никад не може бити по жељи избачен и уништен као фетиш.

Друго одвећ важно својство политеизма била је необично опширна његова компетентност. Као што смо видјели, у Китају о религији човјека нико и не пита, у политеиста само на ово и обраћају пажњу и то на сваком кораку. Религија је овдје таква велика појава, да захвата сваку мисао и сваку радњу. Она није преставник само једног дијела цивилизације, она је обухватила како религиозне погледе тако и филозофске и научне. У фетишизму ови се погледи нијесу још сасредоточили; у монотеизму сви су се растали; а овдје састављају потпуни синтез. Осим тога, религија се није ограничила само једном свером цивилизације, већ је она (религија) тако исто преставник све културе и све друштвености. Ако је потребно, н. пр. фило-

софско или научно објашњење појава веселене, — оно је већ готово у религији.

Васелена је била у сну и мраку и ништа није у њој било одвојено него је све било измијешано; али ево нешто постојеће само по себи и које је недоступно спољашњим осјећајима — Брем, који се појавио и расијао мрак, због тога што је он сам свјетлост. Одма затим он је створио воде и положио у њих зрно, из кога је поникао Брама. У вријеме његовог постанка јаје се је распрело на двије половине: од једне образовало се је небо, а од друге — земља. Затим Брама је створио све предмете неба и земље, четири родоначелника каста и самога законодавца Мануа. Ово објашњава Индусу све појаве како природе, тако и друштва човјечијег, које су му биле од потребе. То исто Халдејцу објашњава његов мит о Белу. Бог Бел расјекао је Богињу Омороку по пола, и из њезиних двају половина образовало се је небо и земља. Затим он је сам себи одејекао главу и из кâпи његове божанствене крви произишао је род човјечији. Људи су у почетку живјели у дивљем стању, док их није у друштво сјединио Оанес и научио људскоћи и друштвености. По египацком схваћању, вас је свијет напуњен демонима. Демони најнижега реда припадају инертној и непокретној материји; а демони друге врсте из елемента образују различита тијела; демони треће врсте саопштавају овим тијелима активне снаге; четврти производе упечатке на души херојах; пети присуствују при силажењу душа у тијела и при ослобођању од њих; шести сједињавају душе људи с боговима. Таква је била физиологија и психологија египћана.

По зендавести, нешто, које се зове Церуане-Акерене, садржало је у себи у почетку потпуно све, али у виду најпростијих и најчистијих елемената: свјетлости, ватре, воде, ваздуха, земље и т. д. Он је прије свега створио Ормузда и Аримана; а они су за 365 дана својом мишљу створили све остале. У средишту свега створенога постављено је Сунце. За овим је створен Мјесец. Послије овога небо и непокретне звијезде, затим, даље, амшаспанди и изеди, а тако исто архидеви и деви, и напоследку човјек и све остале ствари. Први је човјек у себи садржао способност од оба пола; затим је за њим дошао пар. Пар је био у почетку невин; али пошље, по наговору Аримана, сагријешио је и постао смртан. Од тог времена главна је дужност човјекова да се бори за Ормузда против Аримана. Овдје је и астрономија и антропологија и етика. Таква је енциклопедија знања и у финичанској религији. Почетак свију ствари био је овдје Хаос, у

коме су били сви елементи свију ствари, а у том броју и дух, сличан ваздуху. Дух је овај оплодотворио Хаос и порадио слугасту материју — мот, који је у себи садржао сјемена свијех ствари. Материја, мот, проузроковала је у хаосу кључање и тако га је подијелио на елементе: огњени елементи полећели су на више и образовали небо, други су образовали ваздух, воду и земљу. Из смјесе воде и земље произашле су ниже животиње, које су се саме од себе преродиле у више. Напошљетку од вјетра Калпија и ноћи Бау постали су људи.

Једном ријечи свака политеистичка митологија садржи у себи одговоре на сва најглавнија питања знања, философије и науке. Шта више, сама слова нијесу ништа друго него дјелови религије, и сачињавају тајну жречева. На слични начин у религији је сасредоточена и сама култура. Сва вјештина, као што је познато, била је на услузи храмова и богослужења. Све владе постављене су од богова. Све је право изашло из божанственога открића. У ведама, осим Св. Писма, садржи се архитектура и законици; у Зендавести први њен дио Вендидат-Саде, садржи теологију; други дио, Бундехеш, упоредо са астрономијом, садржи земљорадњу и право. Право овдје обухвата не само државни и друштвени живот, него шта више и сав породични и домаћи. Религиозни осјећај, побожност, достигао је овдје до таквог степена, да се никад послје више није повторавао. Ми се морамо дивити побожности Грка и Римљана, али треба се сјетити, да је Херодот био изненађен побожношћу египатском, као што би, по свој прилици, египћанин био изненађен индијском.

(Н а с т а в и њ е с е.)

ИЗ „Х А Ј Н Е А.“

К'о сафир су очи твоје...

К'о сафир су очи твоје,
Твоје слатке очи плаве,
О, трипут је сретан онај
Коме оне љубав јаве.

К'о алем је срце твоје,
Из ког' дивни бл'јесак сије,
О, трипут је сретан онај
За ким' оно жарко бије.

К'о рубин су усне твоје,
Нико њецих виђ'о није,
О, трипут је сретан онај
Који са њих љубав пије.

О, да знадем тог сретника,
О, кад би га само срео,
Његову би сјајну срећу
Обавио смртни вео...

— Шта ћеш више?...

Имаш бисер, алем драги,
Све за чим се жудно дише,
Ти најљепше очи имаш —
Моја мила, шта ћеш више?

За те дивне очи твоје
Моје пјесме в'јенац свише
Од најљепших жеља својих —
Моја мила, шта ћеш више?

Из погледа твојих дивних
Многи јади мене бише,

Ти ми њима жиће сруши —
Моја мила, шта ћеш више?

Љета лете...

Љета лете па пролете,
Шокољење у гроб пада,
Моја љубав никад неће,
Љубав, што ми срцем влада.

О, још једном да те видим,
Да преда те панем — клекнем,
Па умирућ' да ти рекнем:
„Ја те љубим, ја те љубим!“

Реци...

„Реци, гдје је чедо мило,
Ком' си дивно цјеват' знао,
Кад чаробни пламен они
У твоме је срцу сјао?“

В угашен је пламен жарки,
С моје срце сад бодурије,
А та књига то је мрча
Што љубавни пепо крије.

О не лажи!...

У мојој ноћи дивна звјезда сије,
Та слатка звјезда утјехом ме грије
И сморен живот новом снагом снажи —
О, не лажи!

Кад мјесец сјаје море бива живље,
И моја душа радосно и дивље
Твом сјају лети па се њиме блажи —
О, не лажи!

Ноћ у чамцу.

Море има бисер сјајни,
Небо своје звјезде миле,
Али срце, моје срце,
Моје срце љубав има.

Велико је море, небо.
 Ал је моје срце више,
 Од бисера и од звјезда
 Љепше моја љубав сјаје.

О, ти мало, чедо младо,
 Ходи, ходи, срцу моме!
 Моје срце, море, небо
 Са љубави чисте гину.

* * *

О, тај плави свод небески
 Гдје лијепе звјезде сјају,
 Љубио бих, љубио бих
 И бескрајне сузе лио.

Оне звјезде, то су очи
 Моје драге, тисућ пута
 Што ми слатки поздрав шаљу
 Са небеског плавог свода.

Хај, небеском плавом своду,
 Погледима моје драге,
 Ја побожно руке пружам
 И молитву смјерну зборим:

„Милостиве, њежне очи,
 Ублажите душу моју,
 О, нек умрем на нек стечем
 Вас и ваше небо ц'јело.“

* * *

С плавог неба, дрхтајући,
 Златне истре у ноћ тону,
 Заљубљена душа моја
 Све се даље, даље крили.

О, ви неба очи красне,
 Плачите над душом мојом,
 У звјездане сузе јасне
 Нек утоне душа моја.

* * *

Пун сањивих, бурних мисли
 А уљуљан морским валом,
 У лаганом трошном чамцу
 Мирно лежим к'о на одру.

Кроз пространу луку гледам
 Тамо гори зв'језде јасне,
 Зв'језде јасне — очи красне
 Моје слатке, моје миле.

Моје миле слатке очи
 Нада-мном се благо крећу,
 Љупко сјајућ' гледају ме
 Са небеског плавог свода.

Ој, небеском плавом своду
 Блажен гледам дуге часе,
 Док сребрни вео таме
 Не прекрили очи слатке.

Умрла си...
 Умрла си, а ти не знаш за то,
 На очи ти пала тама густа,
 Блиједа су твоја слатка уста,
 Ти си мртва, моје мртво злато.

Једне ноћи, у прољеће цв'јетно,
 Однесох те оном гробу тамном,
 И звијезде ступале су самном
 А славуји тужили су сјетно.

Испред шуме тушни спровод мину,
 Глас литије кроз њу одјекива;
 Вите јеле црни покров скрива,
 Из њим смртна молитва се вину.

Крај језера кад је спровод био,
 В'јенац вилá око нас је стао,
 Њини поглед са тугом је пао
 На твој поглед, што је некад' грио.

А кад гробу стигох срца бона,
 Тад јецање пробуди се ново:
 С неба мјесец држаше ти слово
 А далеко звонила су звона.

1898.

Алекса Р. Шантић.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Н Е В О Љ А

— ЦРТИЦА ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ —

Жену је сахранио прије неколико дана, — умрла је од глади. Остао је сам самцит са четворо нејаке сирочади и морао се бринути, како ће им хљеба да заради. Али како је могао зарадити?.. Да оде, па да ради на надницу, то није могао, јер није вријеме од надница; да зајми у кога комшије мало брашна, ни то није могао, јер су му и комшије сиромашне. А да оде у варош, па да узме на вересију, то му је још најтеже, јер богати трговци нијесу вољни да дају сиромасима на вересију и то само на поштену ријеч.

Па како да се помогне?

Дјеца јаучу, плачу и савијају се око њега, једнако говорећи, како су гладни. А бап нијесу требали ни говорити, јер је он и сам то видио. Та сви су изгледали као костурь: мршави, блиједи, са упалим очима у глави, које су некако чудновато сијевале. Кад би ступио међу њих, срце му се кидало од бола, — али шта је могао?

Камо среће, да сам и ја умро, — говорио је у себи, — барем би се неко наш'о да се побрине за њи'.. И покојној Стани боље је, што је под земљом, него да се 'вако мучи... Она, јадница, није шћела у пошљедње дане ништа да једе, само да ћеци што више остане.... И умрла је к'о божија тичица лако и мирно...

— Бабо, гладни смо! — јаукала су сирочад непрестано...

Он није могао више да их слуша... Пребацпо је сјекиру преко рамена и пође у брдо... Ишао је, дуго је ишао и лутао тражећи какву траву, која би згодна била за хране... али узалуд!... Нашао је, истина, мало козлаца и узео га, но то није било доста... И једва једном наишао је на једну младу кошћелу, која је истом пупчала и он кликну сав радостан, као да је нашао закопано благо.

И снажно махну сјекиром, те обори младо дрво и понесе кући. Дјеца су га чекала. —

— Ево наш'о сам! — кликну он, — не бојте се!

Па се одма даде на посао. Најприје је огулио кору са кошћеле, па је добро развари, а иза тога помијеша са ковладом и скуха нешто налик на хљеб.

— Ево! готово је! Не бојте се, ђечице моја! — кликну опет запрећући у луг тај хљеб.

Ђеца су се непрестано врзала око огњишта и жељно очекивала, кад ће хљеб бити печен. Два три пута хтједоше, да га, онако непечена, изваде, но он им је то, истина са великом муком, запрејечио.

Док најпошље није могао ни сам чекати, него га онако полу-печена отпрећа.

Ђеца одмах прилетише и почеше се халапљиво отимати око хљеба. Грабили су једно другом из уста и хитно јели.

Но то им је присјело.

Већ други дан, напала је на најстаријега огњуштина и лежао је ван себе... За њим се разболи и друго...

Јадни отац лебдио је непрестано над њима, нити је хтио да се за један корак одмакне из куће, ма да се морао старати за храну овим другима, који су се тужно збили у један кут, па сједе непомични као какви кипови...

Док уједанпут руни у кућу поропчија. *) Под мишицом носио је сијасет разних, мањих и већих, папира, а држао се поносито, достојанствено, како је, по њеном мишљењу, и доликивало једноме правом чиновнику.

Како стаде на врата, одмах дрекну :

— Јеси ли ти Симо Дангубић?

— Јесам, — одговори Симо и понизно скиде капу.

— Ти си ономадно посијек'о једно кошћелово дрво... Видио те шумар и пријавио... Осуђен си на 3 форинта глобе.

Симо застаде упрепашћен.

— Оклен ми толике паре? — промуца.

— Мора бити. Робићу те.

— Ја немам ништа.

Поропчија погледа по читавој кући, али није могао опазити ни једну ствар, која би нешто више вриједила... Најпошље му поглед паде на стари гуњ, **) којим су била покривена болесна ђеца.

— Ево! — викну. — Ово ћу узет'!

*) ексекутор.

**) губер, ћебе.

— Не господине, ако знаш шта је Бог! — јаукну Симо зашчепа гуњ. Њему се придружише и она дјеца из кута, па и помагаше на сав глас.

— Не дај, бабо! — дерали су се.

— На страну! — раздера се поропчија, у колико је могао званичније. — У име закона!.. Знате ли, шта је закон?..

Симо се измакну.

— Закон је закон, — рече тужно и обори главу.

А поробија диже гуњ и однесе. Кад је већ изишао из куће, Симо јаукну и паде поред болесне дјеце. Затим, ни мало се не обзирући на студен, поче скидати са себе хаљине, да их њима покрије...

А она друга два дјетета, још су једнако плакала...

Ћ.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

*

Диж'те се из праха, ви младости моје
Свештени кумири! Час далеких дана,
Давно ме је, давно, раставио с вама
И врг'о у вихор борбе и мегдана!
Распламтело срце, оружје ми цигло,
Што ко огањ лаве гораше у грудма,
Сад скрхано враћам и приносим вама
Из очајног боја и борбе са људма.

Диж'те се их праха! моја младост цвјетна
Вас слављаше жарко у прољеће своје
А мој дух сумрачни, разочаран, сјетан,
Сад вас опет тражи да над вам' пропоје...
Да вам живот врати из рујина трошних
Куд царује сада ништавости тама;
И пре нег' се опет растанемо једном
Да погинем уз вас и срушим се с вама!...

Јован А. Дучић.

**

НАТАЛИЈА, ПЛЕМИЋКА КЋИ

од Н. М. Карамзина.

С РУСКОГ ПРЕВЕО Стево Дрецуц, ученик бог.-учит. школе.

Коме од нас није мило оно вријеме, кад су Руси били прави Руси, кад су се одијевали својим домаћим одјелом, ишли својијем путем, живјели по свом обичају, говорили својијем језиком, по својему срцу, то јест, говорили онако, како су мислили? Заиста мени је мило то вријеме, мило ми је на брзим крилима уображења одлећети у његов удаљени мрак, тражити под кладом давно иструлијех грмена моје претке, разговарати се с њима о догађајима старине, о карактеру руског народа, мило ми је пољубити руке мојијех пра-прабаба, које не могу да се нагледају својег прапраунука, не могу да се напричају самном, да се надиве моме разуму, због тога што ја, расуђујући с њима заједно о старим и новим модама, вазда одајем првијенство њиховим капама пред давањим *bounets à la...* и пред свима бало-албијонским накитима, који се блистају на московским љепотицама при крају осамнајестог вијека. На тај начин (савршено разумљивим за све читаоце) стара Русија, боље ми је позната, него многих од мојих суграђана, и ако немила смрт још за неколико година не прекине мој животни конач, то на пошљетку нећу имати мјеста у глави за све анегдоте и приче, које ми причају житељи прошлијех вјекова. Да бих облакшао у неколико терет мога памћења, намислио сам саопштити драгим читаоцима једну причу, или историју, коју сам чуо у област таме, у царству уображења, од моје пра-прабабе, која се у своје вријеме сматрала одвећ љепореком, и готово сваку вече причала је приче царици Н. Н. Само се бојим, да нећу умјети њену причу лијепо насликати, — бојим се да баба не долети на облаку с оног свијета и да ме не казни за слабу речитост... Ах, не! опрости неумјетност моју, великодушна сјени, — нећеш ти то учињети! За вријеме самог земаљског живота ти си била смирена и безазлена као овчица, твоја рука није удавила ниједног комарца, ни једне мушице, шта

више и шарени лептирић вазда се могао мирно одмарати на твојем носу: па је ли могуће, да ти сад, кад пливаш у мору неописаног божанства, и дишеш најчистији небесни зефир — је ли могуће да би подигла своју руку на твојега покорног прапраунука? Не, ти ћеш му допустити да се вјежба да у похвале достојном занату шара хартију, да изводи приче за живе и мртве, да испитује стрпљење својих читаоца, и, на пошљетку, слично богу Морфеју, да их обара на меке кревете и заноси у дубоки сан... Ах! то у овај час видим необичну свјетлост у моме мрачном ходнику, видим огњене кругове, који се врте с великом сјајношћу и тријеском, и на пошљетку — ето чуда! јавља ми се твоја слика, слика неописане љепоте и величине! Твоје се очи сијају као сунце, твоја се уста румене као јутрња зора, као врхови снијежних брда при заласку сунчевом, ти се осмјехиваш, као што се младо створење први дан свога бића осмјехивало; у заносу чујем, гдје грме твоје слатке ријечи: „продужи, мој мили пра-праунуче, продужи!“ Јест, ја ћу продужити, оћу, и, наоружавши се пером јуначки ћу насликати историју Наталије, племићке кћери. Али најприје треба да се мало одморим, јер занос у ко и ме је довела појава моје прапрабабе, уморио је моје умне силе. На неколико тренутака остављам перо — а ово неколико написаних редака нека вам послуже као увод или предговор!

— CRNOJEVIĆ

У Москви — престолници руског царства, живио је један племић по имену Матија Андрин, човјек богат, паметан, вјеран цару, и, по руском обичају, велики гостољубац. Он је имао под своју власт неколико села, и био је својим сиромашним сусједима не тиранин — већ, на против, покровитељ и заштитник — чему у данашње наше просвијеђено вријеме, може бит, многи неће вјеровати, али у старо вријеме то није била ријеткост. Цар га је називао својим десним оком, и заиста десно око никад није цара преварило. Кад је требало да ријешу какву важну ствар, вазда је звао у помоћ племића Матију, и племић Матија, полагајући чисту руку на чисто срце, говорио је: овај је прав (и то не по којем год параграфу закона) по мојој савјести; овај је крив по мојој савјести — и заиста савјест његова вазда је била сагласна са правдом и са савјешћу царевом. Ствар се решавала без оклијевања: онај који је био прав подизао је к небу сузне своје очи у знак благодарности, показујући руком на доброг господара и доброг племића, а криви је бјежао далеко у густу шуму, да сакрије од људи свој стид.

Још не можемо да пређутимо један похвале достојни обичај племића Матија — обичај, који је свуд и у сва времена достојан поджања, а ево у чему се састојао: сваког двадестог празника у његовој кући поставља се обилата софра, и племић Матија, сједећи пред вратима своје куће, звао је на ручак све сиромаше, који би му испред куће прошли, звао их је толико, колико их се могло у кући смјестити,*) за тим, скупивши довољан број, враћао се је у кућу и одређивао је свакоме госту мјесто, па најпослије и сам је сједао међу њима. За један час могас си ту виђети, гдје се доносе чаше, ћасе, гдје се миришава пара од врућег јела, као танки облачак, диже изнад глава присутних гостију. Међу тим домаћин се је са свима гостима умиљато разговарао, питао их за њихове оскудице, давао им добре савјете, предлагао им своје услуге, и, најпослије, веселио се с њима, као са својим друговима. Тако се је у старо патријархално вријеме, кад људски вијек није био овако кратак, добри старац, украшен сиједим власима, наслађивао земаљским благама, са многобројном својом породицом — гледао је око себе, и, видећи, на сваком лицу, у сваком погледу живу слику љубави и радости, радовао се у својој души. Послије ручка сиромашна браћа, напунивши своје чаше вином, клицали су из једног гласа:

— Добри и предобри господине и оче наш! ми пијемо у твоје здравље! Колико је у нашим чашама, каплица, толико нам година срећно поживио!

Они су пили, и сузама благодарности квасили су бијели застор на столу.

Такав је био племић Матија, вјерни царски слуга, вјерни друг људски. Већ је пребацио шесет лета, већ му крв спорије тече у жилама, већ му је тихо куцање срца наговјешћавало долазак животног вечера и приближење ноћи — али не треба ни онај који је добар, да се плаши овог досадног мрака, у коме се губе људски дани? Треба ли он да се плаши овог мрачног пута, кад је с њим његово добро срце, кад су с њим његова добра дјела. Он иде слободно напријед, наслађава се пошљедним лучама залазећег сунца, обраћа мирни поглед на прошлост, и, с радосним — премда тавним — не за то ништа мање радосним предосјећањем ступа ногом својом у ту неизвјесност. Љубав народна, милост царска били су награда доброме племићу за врлине; али вијенац његове среће и радости била је прелијепа Наталија, јединица кћи његова. Већ давно

*) У истинитост овога увјеравали су ме неколико старих људи.

оплакао је он њену мајку, која је вјечитим сном заспала на његовим рукама; али кипариси супружанске љубави покрили су се цвијећем љубави родитељске, — у младој Наталији видео је он слику покојнице, и мјесто горких суза туге, засјале су се у његовијем очима слатке сузе њежне радости. Много има цвијећа у пољу и у зеленим луговима, али ружи нема сличнога, ружа је од свију најљепша; много је било љепотица у Москви, јер Русија се одавно сматра као обиталиште љепоте, али ниједна љепотица није се могла сравнити с Наталијом. — Наталија је била од свију најљепша.

Нека читалац представи бијелу боју италијанског мермера и кавказског снџега, ипак још неће бити у стању да престави себи њено бијело лице, — нека представи себи руменило Зафирове љубавнице, ипак још неће моћи преставити руменило Наталиних јагодица; али нећу досађивати читаоцу понављањем већ познатог, јер у ово наше раскопно вријеме сасвим се исправио магазин божанствених сравњења љепоте, тако да многи писци грицају своје перо тражећи а не налазећи новијех. Доста је, да знамо то, да су и сами побожни старци, видећи Наталју у цркви, заборављали на побожне поклоне, па шта више и саме пристрасне матере давале су јој првијенство пред својим кћерима. Сократ је говорио да је спљашност огледало унутрашњости. Ми треба да гледамо Сократу, јер је он био прво један од врло вјештих вајара (значи, знао је сва својства тјелесне љепоте) а друго био је философ (дакле, знао је добро љепоту душевну). И заиста наша прелијепа Наталија имала је прелијепу душу, била је њежна као грлица, невина као јагње, пријатна као мој мјесец, једном ријечи, била је обдарена свим овим својствима, која припадају добро васпитаној дјевојци, премда Руси нијесу читали тада Лока о васпитавању нити Русовљева Емила, једно због тога, што тих автора није ни било тада да свијету, а друго с тога, што нијесу знали ни читати, већ су васпитавали своју дјецу, као што природа васпитава траве и цвијеће, т. ј. давали су им да једу и да пију, остављајући све друго на вољу судбини. Али ова судбина била је према њима милостива, и за вјерност, коју су они имали у њено свемогућство, награђивала их је готово вазда — добром дјецом — утјехом и потпором њихове старости.

Један велики психолог, име којег сам ја, право ви рећи, заборавио, рекао је, да је опис свакодневних радова човјечијих највјернија слика човјечијег срца. Заиста и ја тако мислим, и с дозволом мојих драгих читалаца описаћу, како је Наталија

проводила своје вријеме од јутра до мрака. Чим би се показала први златни зраци руског сунца иза јутрашњег облака, наша љепотица пробудила би се, прекрстила се, устала, облачила се у танку свилену одјећу, и са распуштеном жућкастом косом отишла би на прозор своје собе, да баца један поглед на прелијепу слику животворне природе — да погледа Златну Москву, са које су сунчани зраци скидали мрачни вијенац, и која је, слично каквој год великој птици, зором пробуђеној, уз пиркање вјетра стресала са себе бисерну росицу — да погледа на околину Москве, на мрачни, густе и недогледни Морин дуг, који се као плави кудрави дим губио из очију у неизмјерној даљини, гдје су живјеле тада све дивље сјеверне животиње, и гдје је њихова страшна рика заглушивала мелодије дивних птичица. С друге стране падало је Наталији у очи искривудана ријека Москва, цвјетна поља и села од куда су мирни сељани с пјевањем, излазили на работу — сељани, који се и у ово вријеме нијесу ни у чему измијенили: тако се одијевају, живе и раде, као што су и прије живјели и радили, и усред свију промјена представљају нам праву руску физиономију. Наталија је гледала наслоњивши се на прозор, и осјећала је у свом срцу неку тиху радост; није умјела високо-учено хвалити природу, али се умјела њоме наслађивати: ћутала је и мислила како је лијепа Москва! Како су пријатне њене околине! Али Наталија није мислила на једно, да је она сама од свега тога најљепша. Млада крв, загријана ноћним сновима, красила је њене њежне јагодице најдивним руменилом; сунчани зраци играли су се по њеном бијелом лицу и блескали се у њеним црним очима јасније него ли на злату. Коса, као праменови облака, спуштала јој се низ плећи и полуотворене груди, али набрзо дивна скромност, стидећи се самог сунца, самог вјетра, самих мртвих зидина, покривала их је танким платном. За тим је будила своју дадиљу, вјерну слугу своје покојне матере. — Устани, мамо! брзо ће почети летургија — говорила је Наталија.

Дадиља би одма устала, обукла се, називала је своју госпођицу јутрењом птичицом, умивала је топлом водом, чешљала њене дуге власи, заплијетала у плетенице, и украшавала их низом бисера. Тако наредивши се чекале су док зазвони на летургију, а тада би, затворивши врата своје собе (да не би за вријеме њиховог осуства ушао у њу какав рђав човјек) отправиле се у цркву. „Сваки дан“? — запитаће читаоц. Јест, такав је био обичај у старо вријеме, и само зими велика

међава, и љети велика киша и глиб могли су задржати нашу љепотицу од извршења ове побожне дужности. Стојећи вазда на крају цркве, Наталија се уредно молила Богу, и међу тим посматрала је испод очију на десно и на лијево. У старо вријеме није било клубова, маскарада, забава, куда данас иду само да покажу себе и да виде друге; и на тај начин, гдје је друго, ако не у цркви, љубопитна дјевојчица могла погледати на људе. Послије службе Наталија је вазда раздавала по неколико новчића сиромасима, и враћала се кући да с њежном љубављу пољуби руку свога родитеља. Старац је плакао од радости, видећи како његова кћи постаје с дана на дан боља и пријатнија, и није знао како ће да благодари Богу за такав неоцијењени дар, за такву срећу. Наталија је сјеђела покрај њега шијући, плетући, предући свилу или везући. Њежни родитељ хтио је да погледа на њену работу, али умјесто тога, поглед му је падао на њу саму, и наслађивао се њеном пријатношћу. Читаоче, знаш ли ти по сопственом опиту родитељска осјећања? Ако не знаш а ти се сјети како си се наслађивао гледањем бијелог јасмина, кога си ти посадио, с каквим си задовољством гледао његов хлад, и како си се радовао мишљу: „ово је мој свијет, ја сам га посадио!“ Знади, да је оцу још милије гледати на своју драгу кћи, и пријатније му је мислити: „она је моја“. Послије болатог ручка племић Матија лијегао је да мало почине, а своју кћерку с њеном дадиљом отправљао је да се мало прођу у врту, или у великом зеленом гају. Наталија је тамо брала цвјетиће, уживала је у гледању лепршања шарених лентирића, наслађивала се мирисом цвијећа, враћала се кући весела и мирна, и поново се лаћала ручног рада. Кад наступи вече — нова шетња, ново задовољство; понекад су долазиле њене младе другарице, да заједно с њом подијеле часове вечерње хладовине, и да се разговарају о свему и свачему. Сам племић Матија долазио је у њихово друштво, ако само није био заузет господарским или својим важним домаћим пословима. Сиједи његова брада није плашила младе љепотице, он је умιο да их забавља на пријатни начин, и причао им је о дјелима књаза Владимира и других моћних витезова руских.

Зими, кад се није могло шетати ни у врту ни у пољу, Наталија се возила на својим саоницама по граду; ишла је у вече на сијела, гдје су се само дјевојке скупљале, веселећи се и играјући прекраћивале вријеме. Ту су дадиље за своје госпођице измишљале разне игре: играле су слијепор миша, забијача,

прстена, пјевале разне пјесме, смијале се, тако да би скромна Дриада могла вазда присуствовати на ове њихове вечерње забаве. Дубока поноћ раздвајала је дјевојке, и дивна Наталија у наручју мрака наслађивала се мирним сном.

Тако је живјела племићка кћи и седамнаесто прољеће њеног живота наступи; трава се зеленила, цвијеће у пољу процвјетало, шеве зашјеваше — и Наталија, сједећи у својој спаваћој соби код прозора, гледала је у врту, како с грмена на грм прелијећу птичице, како се милују својим малим кљунићима, како се крију међу густо лишће. Љепотица је на први поглед примјетила, да оне лете у паровима и да се крију у паровима; срце њено некако задрхта, као да га је какав мађионичар додирнуо својим мађионичким штапом! Она уздахну — уздахну други и трећи пут, погледа око себе, и видје, да код ње нема никог, никог осим старе дадиље (која је дријемала у једном крају од собе) — опет уздахну и бисерна суза засја јој се у десном оку, а за тим и у лијевом — оне се скотрљале из очију и једна јој паде на груди, а друга се заустави на руменој јагодици у једној малој јамици, која је код дјевојака знак, да их је Купидон пољубио при рођењу. Наталија се сневесели; — осјећала је неку тугу, неки терет на својој души; све јој се чинило непријатно, све досадно; устане, опет сједне: напошљетку, разбудивши своју дадиљу, каже јој да је нешто боли на срцу. Старица поче да крсти своју милу госпођицу, и неким побожним узвицима ¹⁾ викати против оног човјека, који је погледао на Наталију урокљивим очима, или је похвалио њену љепоту нечистим језиком; јер је старица била увјерена да није ништа друго до урок узрок Наталијине унутрашње туге.

Е! добра старице! и ако си доста проживјела на свијету, ипак мало знаш, не знаш што бива у извјесно вријеме с племићким кћерима, не знаш... Но може бити и читаоци (ако и још држе књигу у руке и нијесу заспали) — може бити и они неће знати, каква се несрећа на један пут догодила с нашом јунакињом; што је она тражила очима по соби, због чега је уздисала, плакала и туговала. Познато је, да се досад веселила, као слободна птичица, да је њен живот текао, као што тече бисерни поточић преко бијелог камења између цвијетних брежуљака. Шта се догоди с њом? Скромна музо, казуј!

С плавог небесног свода, а може бит одакле год и извише, као мала птичица колибар лепршала се по чистом ваздуху

¹⁾ Н. пр. Боже ме опрости, ањ'о божи и др. томе слично, што се и данас може чути од дадиља.

прољетњем, лепршала се и улећела у Наталијино њежно срце — потреба љубити, љубити, љубити!!! Ево сва загонетка; ево узрок Наталине туге — и, ако се она коме год од читаоца учини сасвим неразумљивом, то нека потражи подробнијег објашњења од своје љубавнице.

Од ово доба Наталија се у многим измијенила — није била више онако жива и весела — чешће пута замишљена, — и ако је као и пријед шетала у врту и пољу, и ако је као и прије проводила вечери са другарицама, ипак ни у чему није налазила оног пређашњег задовољства. Тако и човјек, који је већ прошао доба дјетињства, води играчке, које су га у младости веселиле — лаћа се њих, хоће да игра, али, видећи да га већ не песеле, са уздахом их оставља. Наша љепотица није знала дати себи рачуна за своја нова, смијешна, тавна осјећања Уображење јој је престављало чудеса. Н. пр. често јој се чињело (не само у сну, него и на јави) да се пред њом у трептању удаљеног зрака лепрша некаква дивна, — лијепа слика, која је мами к себи својим анђелским осмјехом, и за тим је нестане у ваздуху.

— Ах! узвикнула би Наталија, и њене опружене руке лагано су се спуштале доле.

По некад би јој се преставило у узбуђеним мислима величанствени храм, у који су долазили мушких и женских, хитали с радосним лицем, држећи једно друго за руке. Наталија је хтјела да уђе сама у храм, али нека невидовна рука задржавала је, и непознати глас говорио јој је: стој у притвору храма, без свог милог друга, унутра не смије нико улазити.

Она није схваћала своју узбуђеност, није знала како да тумачи своје сње, није знала што жели, аки ипак јако је осјећала неку правнину у својој души и туговала је.

(Наставиће се.)

О А З А.

Мож је живот сличан степи,
Коју зраци врели пеку —
Гдје не ниче цвијет љепи,
Да окити црну секу...
Ту пијесак смрти др'јема,
Ког бар Самум крилом буди, —
А мој живот никог нема —
Да ми пирне пуге груди...!
Само с неба жића б'једна
У поноћ ми звјезда блеска —
Сузе за њом пије жедна
Оаза ми из пијеска.
Па нек ноге трне газе
Љубав мени вида ране,
Кад капљама из оазе
Поурска их моје лане...!

Грехово.

Радомир Кривокапић.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Невјерна снаха.

Мајка њиви два близанца сина,
У Подгорје на камену кулу:
Сина Вука и сина Ивана;
Ал' је мајка брзо преминула,
Те осташе ћеца без никога,
И без оца, и без миле мајке.
Ал је ћеци добра срећа била,
Тек порасли благо задобили,
Свашта доста у њихову двору;
Тад се браћа добро сјетовала:
Те су себи љубе набавили,
Но ће среће, ту је и несреће,
У Ива је пакосна љубовца,
На њевера свога омрзнула,
Па говори своје господару:
„Чујеш ли ме, Иво господару!
Подјели се с твојим братом Вуком;
Јер овако живјет не можемо.“
Жа' је Иву, ал' му друге није,
Ма се опет нешто досјетио,
Тајно зове, тајно му говори:
„Вуко, брате, од оца и мајке!
Ти отиди у нашу планину,
И одведи своју љубу драгу;
Собом узми пребијеле овце,
Узми коње, и узми волове,
Тамо живи за мало времена,
Докле би се покајала љуба.“
Пошто Иво брата сјетовао,
Вуко њега брзо послушао,
Не би л' боље снахи угодно,
Те отиде у њину планину.
То трајало за мало времена,
Ал' с' Ивова љуба досјетила,
Да је Иво Вука научио,
Па је Иву ријеч говорила:

„Ајде поћи у нашу планину!
 Подјели се твојим братом Вуком,
 И кад будеш дио дијелити,
 Њему грђе, а ти узми боље;
 Ако тако учињети нећеш,
 Кунем ти се Богом истинијем,
 Одма ћу се објесити млада,
 Па ће тебе свако прекорити
 Да си своју објесио љубу.“
 На муке се Иво находио,
 Жао му се братом дијелити,
 Жао Иву ал' друкчије није;
 (Тешко томе ко жену не бије)
 Па узјаха коња виловита,
 Право пође брату у планину,
 У планину на бијеле дворе;
 Далеко га Вуко опазио,
 И још даље пред њим излазио,
 Руке шири па брата загрља,
 Па га пита за мир и за здравље,
 И јел му се снаха умирила,
 Смијел поћи у Загорје равно.
 Иво њему право каживаше,
 Да је доша да дијеле благо;
 Хоће Вуко па је пристануо,
 Небија како снаху умирио,
 Па почеше дијелити благо;
 Иво даје, а Вуко пристаје,
 Вуку даје гроше и бешлуке,
 Себе меће све жуте дукате,
 На то му је Вуко захвалио;
 Вуку шиљеж и запрле овце,
 А за себе боље остављаше,
 Све овнове и јалове браве,
 И на то му захвалио Вуко;
 Па почеше коње дијелити,
 Добре коње и добре волове,
 Вуку старе коњурине даје,
 Нејакхане себи остављаше;
 Вуку старе коњурине даје,
 А за себе младе остављаше,
 И на то му захвалио Вуко;
 По дијела куће и баштине,
 Вуку рђав дио долазио:
 Све осоја и површја сама,
 А Ивану мотње поткутњице,
 И на то му захвалио Вуко;
 Па оружје своје дијељаху,
 Вуку даје пушке гвоздењаче,
 Себе меће пушке леденице,

И на то му захвалио Вуко,
 Низашто се није наљутио.
 Пошто су се браћа подијелили,
 Отолен се Иво подигнуо,
 Право пође бијеломе двору,
 Далеко га сусретнула љуба,
 Па га пита је л' се дијелио,
 И је л' себе боље оставио.
 Иво њојзи право каживаше,
 Ал' несретња Иванова љуба,
 Ни на то се није умирила,
 Већ све мисли што ће и како ће,
 Како ће свог погубит ђевера.
 Па не прође ни година дана,
 Ивану је говорила куја:
 „О Иване мио господаре!
 Послушај ме нећеш се кајати,
 Ти погуби твога брата Вука
 Све ће нама останути благо.“
 „Мучи љубо муком замукнула!
 А како бих брата погубио?
 Немам брата без њега једнога;
 Да ли није од Бога грехота?
 А од људи зазор и срамота.“
 За то љуба хаје и нехаје,
 Већ Ивану опет проговара:
 „О Иване мили господаре!
 За то ћу те лако сјетовати,
 Да те нико прекорит' неможе,
 Ти га зови у лов у планину;
 Кад будете дошли у планину,
 Остави га на вучја ждријела,
 Па се дадни вриском проз планину
 То ће чути вуци и међеди,
 Те ће њега жива растргнути;
 Ако тако учињети нећеш,
 Кунем ти се Божјом вјером тврдом!
 Ја ћу позват моју браћу милу,
 За тебе ћу свашта налажати,
 Ту за тебе добро бити неће;
 Твоју те ти откинути главу.“
 Кад је Иво љубу разумио,
 Жа' му бјеше брата јединога,
 Жа' му бјеше ал друга не бјеше;
 Но узјаха коња виловита,
 Право пође на Вукове дворе,
 Далеко га Вуко угледао,
 А још даље пред њим исметао,
 Руке шири те га загрлио,
 Па га води на бијеле дворе;

Ту сједоше те се одморише.
 Кад се Иво мало одморио,
 Брату Вуку ријеч говорио:
 „Ајде брате лова да ловимо!
 Е сам ти се јунак ужелио,
 Да с' наједем мяса прашчујега.“
 Хоће Вуко једва и чекао,
 Усједоше на коње готове,
 Па одоше право проз планину,
 Кад су били на вучја ждријела,
 Ту је Иво Вука оставио,
 Па се даде вриском проз планину,
 Кад је био мало у напријед.
 Зачули га од горе хајдуци,
 Зачули га па га ухватили;
 Свезаше му руке наопако,
 Свукоше му са нога опанке,
 Па га боса гоне проз планику,
 А бију га троструком канџијом,
 Тад је свезан подвикнуо Иво:
 „Аох мене до Бога милога!
 Аох Вуко мој брате рођени!
 Да је тебе игђе у животу,
 Ти си мене брзо избавио;
 О проклета невјернице љубо!
 На што си ме данас наћерала,
 Да изгубим и себа и брата,
 Ал то Вуко и слуша и гледа,
 Па се своме јаду досјетио,
 У Вука је срце препукнуло
 Па наљути коња претилога,
 У ајдука јуриш учинио;
 Силно Вуко разгони ајдуке,
 Докле близу брата долазио,
 Кад је близу њега долазио,
 Пресјече му коноп на рукама,
 Кад се Иво сабље дофатио,
 У ајдуке јуриш учинио,
 Кад виђеше од горе ајдуци,
 Да ће од њих љуто изгинути,
 Плећи даше а бјежат' сташе.
 А браћа се здраво повратише,
 Право иду на Вукове дворе,
 Кад су близу двора долазили,
 Вуко своме брату говорио:
 „Хајде брате да провамо љубе!
 Како љубе својега ђевера.“
 То је Иво Вука послушао,
 Кад су били пред бијеле дворе,
 Иво стоји пред бијеле дворе,

Вук уљеже у бијеле дворе
 Па прољева сузе од очију,
 Пита њега вјерна му љубовца:
 „Што је Вуко? драги господаре!
 Која ти је голема невоља“?
 А Вуко јој поче бесједити:
 „Љубо моја право да ти кажем!
 Осташ данас без брата Ивана,
 Ајдуди га жива уфатише,
 И вргли га на откупе скупе,
 Три товара жутије дуката;
 А ти знадеш моја мила љубо,
 Да ми толко блага не имамо.“
 Љуба њему на то одговара:
 „Ти не плачи драги господару!
 Ја ћу теби за то сјетовати,
 Како ћеш ти брата откупити;
 Ти покупи готовину благо,
 И продајни коње и волове,
 Ту ће бити један товар блага,
 Па продајни куће и баштине,
 И ту ето један товар блага,
 Па продајни наше чедо лудо,
 Чедо лудо ал је мушка глава,
 И ту биће један товар блага;
 Све до дајни те брата избави!
 Јер ћеш све ти лако добавити,
 Али брата никад ни довијек.“
 Кад то чуо испред двора Иво,
 Он потрча у Вукове дворе,
 Па је своју снаху загрлио,
 Па завуче руке у шпагове,
 Па извади злаћену јабуку,
 Уз јабуку бурме и прстење
 Па их дава својој снахи драгој:
 „На то тебе моја снахо драга!
 Благо мене данас и довијек,
 Кад ми братац такву љубу има.
 Отолен се бра а подигнула,
 Право иду на Ивове дворе,
 Да провају Ивову љубовцу,
 Како љуби својега ђевера;
 Ал је Иво нешће да опрова
 Већ кад дође у бијеле дворе,
 Он уфати коња најбољега,
 И уфати невјерну љубовцу,
 Расплете јој косу са врх главе,
 Па јој косу за реп привезао,
 Па га пушти гором и планином,
 Враг је дсша по његово благо;

Тадер Вуко Иву говорио;
 „Ајдмо брате на моје дворове!
 Бољом ћу те оженити љубом,
 Бољом љубом, од соја бољега,
 И ту ћемо брацки живовати.“
 Како рекли тако учинели,
 Вук му нађе лијепу ђевојку
 Која му је вазда вјерна била,
 И ђевера свога миловала,
 Па су браћа брацки живовала.

Из збирке Илије Н. Златичанина.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

Шећер Димитрија.

Пошетао шећер Димитрија
 До Мисира града бијелога
 Сретоше га мисирске ђевојке;*)
 „Устави се шећер Димитрија,
 Да ћемо ти по Мисира града!“
 — „Што ће мени по Мисира града,
 Кад не може вазда бити моје!“
 — „Устави се шећер Димитрија,
 Даћемо ти бунар воду ладну!“
 — „Што ће мени бунар вода ладна,
 Кад не може вазда ладна бити!“
 — „Устави се шећер Димитрија,
 Даћемо ти најљепшу ђевојку!“
 — „Што ће мени најљепша ђевојка
 Кад не може вазда бити млада!“

О, Јоване!..

О, Јоване, немала те мајка!
 Што гођ стече, све ђевојци рече!
 Јадна мајко, што сам јој рекао:
 Литру злата и оку дуката!
 Ако буде црнока ђевојка,
 Дава' сам јој и још ћу јој дати;
 Ако буде плавока ђевојка —
 Дава' сам јој и остави ћу је!“

* , Ово се пофтораје пред сваком штрофом.

Из збирке Риста М. Поповића.

Н А Р О Д Н Е П Р И Ч Е

Појела кобила ждријебе.

Једној се жени женио брат, те она замоли свога мужа, да је пушти да иде на свадбу брату. —

Не смијем те пуштити — рече јој домаћин — јер се бојим, да ми ко тамо не украде ово дијете.

— Неће, рече жена, и завјери му се, да ће га добро чувати. Жена пође а дође му кум, те му заиска кобилу, да ишера жита у воденицу.

— Не могу ти је дати, куме, јер је суждребна, па се бојим, да ћеш ми је изјаловити.

— Нећу, тако ми Бога, много на њу утоварити, не бој се.

— На то му је даде, те је поведе, а за њим пође и он исти, али кријући. Кад доведе кобилу пред кућу, утовари са двије стране два страника а један метну јој у антрешел, па је поћера к воденици, а кум иде кријући све за њим. Кад дође пред воденицу, отовари жито и у тај исти мах изјалови се кобила. Кум унесе жито у воденицу, а онај други кум зграби ждријебе и понесе кући. Кад онај изађе из воденице, погледа, кад нема ждробета, па мислећи, да га је кобила појела, рече: благо мени, кумова кобила појела је ждријебе, те кум неће ништа знати. — Чим онај донесе ждријебе кући, ће му је жена била, привуче се ноћу и украде оно своје дијете, те га донесе дома. У јутру се жена пробуди, кад — нема ћетета; брже зовне мајку, да није код ње, — али нема; почне кукати и каже, како јој је муж рекао. Тада јој родбина рече: ми ћемо се томе лако довити: да запалимо кућу, па да кажемо, да је дијете изгорело у кући. — Тако и учинише. Избацише оне реџари из куће, па је запалише. Муж је жени често поручивао, да иде дома, али она није смјела, док најпослије јој поручи: дијете ако је изгорело, Бог ће дати друго. — Тада се опреми и с њом мајка јој. Чим дођу у кућу, дође и кум и доћера кобилу. Муж је био оставио и дијете и ждријебе у један клијет, па рече жени: ајде поћи у клијет, те донеси мало вина, јер су ми дошли пријатељи у кућу.

Жена пође, па, кад виђе своје дијете, скамени се од чуда. Пошто ње не би, рећи ће пуници: ајде поћи, да видиш, што чини тамо. — Пође и она; али, кад угледа дијете, скамени се и она од чуда. Пошто не би ни једне, рећи ће куму: поћи, куме, Бога ти, да видиш, шта раде. Пође и кум, те кад виђе ждријебе, и он се од чуда скамени. Не само што су се били зачудили, него нијесу ни смјели изаћи. Тада и муж уљезе, па рече женама: ви сте казале, да је дијете изгорело, па их обје ишера, бијући их; па рече куму: ја сам ти, куме, рекао, да ми не претовариш кобилу, — шћину га неколика пута, па га ишера.

Туђе чувај, као своје. Ја л' изврши, ја л' не обреци. У лажи је плишко дно. Сваком ће доћи плаша на врата.

Туђи аманеш код тебе, то је твоја светиња; причувај га боље него своје влаштиш; послужи се с њим у онолико, колико би својијем, јер промисли, да ти може оцеш доћи нужда помоћи.

НАРОДНЕ ПОСЛОВИЦЕ.

(Скупљене по Црној Гори по азб. реду.)

Пости открију кости.
 Прије вакта Ђурђев-дан не греде.
 По једном се умире.
 По два пут се у млину збори.
 Потајни углијев најбоље испече.
 Прича, ка' из кобилице.
 Просипа мостру.
 Попиј медижину, коју си наумио.
 Претља му је туђа кокошка, него своја.
 Пас, кад се налоче, свачи тор чува.
 Пушти муху на длан, она ће и у нос.
 Пљуни више себе, куд ће, но на тебе?
 По редом се краве лижу.
 Потоња се гледа.
 Пошла му је памет у зановет.
 Просјаку је пуна врећа.
 Подијељени брат — комшија.
 Предата глава не сијече се.
 Пихни кош, паде још.
 Поп без триста ништа.
 Патка не погине, док не стече крила.
 Паре је лако проеути, но их је тешко скупити.
 По злу нема кајања.
 Погодна вола међу оба рога.
 Према свеца се и крсти.
 Празне руке мртвијема друге.
 Пријонуће му, као смола за дрво.
 Пружи се према покривачу.
 Прва мука потлашња власт.
 Пристаде му, као ћолаву капа.
 Пљан у све четири.
 Претеже дара мјеру.
 Помладио се, као да је био на Јордан.
 Пала муха на међеда.
 Познајем га, као шестицу.
 Прошао би кроз иглене уши.
 Пувај на готов нос.
 Пушти уш на пету, она ће и на перчин.

Приближежио: А. Ј. учитељ.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

О Ц Ј Е Н Е И П Р И К А З И

Р Ћ А В О В А С П И Т А Н А Д Ј Е Ц А

НАПИСАО Фернан Николај

С ФРАНЦУСКОГ ПРЕВЕЛА Тилија Довијанлејева.

Издање Коларчеве задужбине.

Београд.

Штампарија „Смиљево“ Пере Тодоровића

Цијена 1.35 фор.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Le tous les animaux l' Homme a te plu de
prenta, a se portez dedans l' exces.

Cherbuliez

И ако се толики савремени литерарни секретари упињу да одреку данашњој књижевности француској сваку оригиналност, сувременсет и цијену, у њој се ипак појављују јединствене појаве, који ће без сумње имати и имају великог утицаја на судбину књижевних производа других образованих народа, колико ће великог утјецаја имати на судбину саме француске геог. паришке књижевности.

Пјер Лоти и Емил Зола, поред Дима и Ги де Мопасана, најзнамени- тији представници данашње модерне француске литературе, обратили су на себе пажњу цијелог интеллигентног свијета. Они су у француској књи- жевности створили епоху својим разноликим умјетничким правцима, кад се узме у обзир, да су појави у књижевном свијету слични често појавима у васиони т. ј. да онако велики појави имају својих сљедбеника исто тако, као што једна велика звијезда у светицу има свој систем, своје мање пла- нете, које јој слиједе и које развијају свој живот и животну снагу усљед свјетлости тог великог феномена.

Пјер Лоти и Е. Зола су репрезентанти двају нових школа у књижев- ности. Први је пјесник, идеалиста, већим дјелом оптимиста, чији дух није кадар да из фантастичног завоса спусти се моћно у живот и у његове мрачне и свијетле стране. Он је бујан пјесник, који је можда и за то толики оптимиста, што унутрашњи живот свог народа тек можда једно- страни познаје. Лоти је вођа данашњег идеалнијег покољења француског, а преставник данашње такозване *идеалистичке школе* у њиховој модерној књижевности. -- Та идеалистичка школа, — када је ријеч о томе, како да се поправи разорени француски морал у породици и друштву — учи, да је спас само у томе, ако писци и пјесници француски буду представља-

ли живот само онакав, какав *треба да буде*, а никако живот онако *прн, какав јест у суштини*. У том правцу ради pjesник и капацитет Пјер Лоти и многи други његови сљедбеници.

А Зола? Он стоји као одвојено мишљење на челу друге легије француских књижевника. Живот је узаман приказати у илузорним, чисто апстрактним сликама, јер то је (они држе) кадро и да буде само моменталан занос оног, коме се то тако буде представљало. Они су тог мнијења, да живот данашње породице и друштва француског треба представити у оној слици *какав је*, јер мисле, да грјешник најприје одустаје од грјеха, кад му се тај грјех што ужасније представи. Треба скарадни унутрашњи живот француски изнијети у правој боји на свјетлост свијета, па да се разњежени и размажени Француз пред собом од себе ужасне, а од свијета застиди. Требало би, дакле, живот приказивати онакав какав јесте, а узаман би било (како они мисле) приказивати га онако како Пјер Лотије, односно идеалистичка школа, мисли. По теорији Емила Золе и његових једномишљеника, или по теорији њихове такозване натуралистичке (реалистичке) школе, био би то чист Сизифов посао!...

Међу тим Пјер Лотије је триумфално ступио међу такозвано „коло бесамртника“ т. ј. постао академик, док Зола још једнако обија трагове академијске. — То би изгледало донекле, да апостоли натуралистичке школе заузимљу мање уважено мјесто у очима интеллигентног Париза; но признати је, да и трезвен мислилац са стране не може о том да позитивно добро закључи. Колико мишљење Пјер Лотијево изгледа, као што хоће да кажу и кажу, Сизифов посао, толико мишљење Золино опет као опасан посао изгледа. И Пјер Лотијева смртном свијету. Природније изгледа, да оног, ког васпитаваш, да га учини на примјеру добра, него на примјеру зла. Досадањи рад Золин т. ј. његове претјеране диктантерије, по суду многих, cadre су заиста и многог још већма у зло да упуते колико год су cadre и да га одврате од њега. Зола није у стању да протурање својих романа ограничи само на извјесне кругове или искључиво кругове, којима је тај медикаменат намијењен, него су његови списи приступачни и оној маси народа, за чији би здрави желудац Золина медицина био отров. По томе би се могло рећи: ако Пјер Лоти није у стању прожити лијек оном болеснику, што се зове француски морал, Емил Зола, ео ipso није.

— Од свијех животиња човјек има највише склоности да се одаје крајностима — рекао је један књижевник (ако се не варам Шербилје), а ту умну изреку истакао сам на почетку овог чланчића. Јесте, сваки човјек има урођене склоности на зло, те и држати се с разбојницима значи, прије или послје, претопити се у разбојника. Ући чист у заглашљиве одаје Золине нане, а послје не ударити њеним парфумеријама, било би невјероватно.

Ово мислим на оно, што бјеше горе речено, да се растурање његових списа не може ограничити на извјесно земљиште. Зола би једне лијечено а друге — без сумње — заразио.

*

Због свега тога има много умника, који се у писању не држе ни једног ни другог од та два правца. Они не пишу романе, новеле, ни приповијетке, те нити доводе на свијет она лица, која нијесу никад живила, ни случајева, који нијесу никад постојали — нити та лица осуђују и

уништују. Далеко од сваких романтичних „заплета“ и „расплета“, пишу многи француски писци дјела популарна и реална са чисто дидактичном тенденцијом, а тако је дјело и — „Рђаво васпитана дјеца.“

„Рђаво васпитана дјеца“ није ни роман, ни прича, ни пјесма. То је као што сам писац рече: психолошка, пригодна и практичка студија, а намјеру показује мото: „озбиљну књигу хтио сам омити.“ — У лакој и елегантном стилу износи Фернан Николај своје погледе на дјетиње васпитање и обиљежава своје становиште према животу, из кога ничу „рђаво васпитана дјеца.“ Књига је написана за породице. У њој се низу безбројни zgodни примјери, живе слике и врло дубоки и умни погледи у души дјетињој.

„Ми не поучавамо, ми проучавамо — вели он, а мало даље: мало нас се тиче ко друкчије мисли.

Фернан Николај није учитељ — он је адвокат парижког суда. По томе могао би га когод назвати само простим теоричаром и нестручњаком, јер расправља питања, која спадају претежно у област педагогије. А да ли је тако? Не, писац ове књиге полази са чисто философског гледишта и разматра све као философ и психолог. Он гледа дијете као малог човјека, а човјека као малог дијете. Он је више критичар него педагог.

Интересни су његови погледи на рђаво васпитано дијете од три године, за тим десет, петнаест и двадесет година, а нарочито послје тога његово разматрање тог рђаво васпитаног дјетета као члана породице и друштва.

Све то писано је са ванредном лакоћом мисли и стила, а у главном са великом психолошком провидношћу. Он је, међу тим, пун сарказма и хумора, оног дискретног парижког хумора. Природа и дјетета и човјека стоји пред њим очевидно као отворена књига, са које он скида најтајанственије стране.

Од прилике половина тог дјела запрема више педагошко разматрање, а она друга врло полетно философирање. Фернан Николај приказао је мимогред непотпуност у збору и писању толиких педагога, извргнувши подсмјеху толике њихове хипотезе и чињенице. Нарочито је интересно што Фернан Николај не обилази неконсеквентност Ж. Жака Русоа и његових теорија. На више мјеста очешао се о Русоа и његовог Емила са довољно убједљивим основама. — Има у тој књизи и страница из саме метафизике; но особито је одушевљено у цијелој књизи Николај истицао себе као моралисту, те и он с поштовањем помиње оне узвишене ријечи Виктора Хига: „засејте села јеванђељима!...“

Далеко би нас одвело кад би подробније говорили о мислима Ферна-Николаја у васпитању. Писац ових редака покушаће можда да то у засебном чланчићу изнесе, јер то у оквиру једног малог приказа није могуће. Свима нашим наставницима, као и онима, којима је као и наставницима срећа и будућност подмладка близу срца, нека је ово дјело најтоплије препоручено. У њему ће наићи на врло велику умност, дубину и вјештину књижевникову; а онима, који прате књижевност што ревносније, наићи ће на дјело, које би у неколико могло да заступа трећи и најцјелисходнији правац у сувременој француској литератури. Ове врсте дјела појављују се у већој мјери у Паризу и приступачни су им сви кругови; а да ће њихов утацај имати плода, о томе се нема сумње.

Наставник ће у овом дјелу наћи много напомена, а сваки родитељ много вдљаних савјета. Гријех би било, да се ово дјело у што векој мјери не рашири.

Мостар.

Д—ћ.

Испити у пољодјелској школи у Подгорици. Овогодишњи испити у пољодјелској школи били су 30 и 31 Јула, на којима је пресједавао г. проф. Ф. Јерговић. Успјех како у практичним радовима тако и у појединим наставним предметима био је одличан, што служи на част нашем младом пољопривреднику г. упр. М. Татару, као и осталим хонорарним наставницима, уједно са г. Др. Радуловићем и г. Др. Стефанели, који, не жалећи труда, — поред својих дужности, — без икакве материјалне награде, предаваше неке предмете. Са овим је довршен други трогодишњи курс у нашој пољодјелској школи. —

Друштвени Гласник.

Висока посјета. Њ. К. В. Фердинанд I, Књаз бугарски, са Њ. В. Господаром, Њ. В. Књазом Насљедником, Њ. В. Књазом Батембершким и Њ. С. Књазом Миром у средњем Духовном Сеи, изволио је трећег дана (28 јула) свога борављења у нашој пријестолници, после војничке смотре посјетити и прегледати салу економско уједињеног друштва „Цетињске Читаонице“ и „Горског Вијенца“, уједно са позориштем.

Зетски Дом за сво вријеме свечаних дана био је окићен лаворовим вијенцима, бугарским заставама, црногорским војним крсташима и народним тробојницама. Високи Гост похвалио је уређење и поредак овог просвјетног здања. —

Нова Управа К. Ц. позоришта. Високо Министарство Просвјете и Црквених Дјела повјерило је Управу К. Ц. позоришта уједињеном друштву „Цетињске Читаонице“ и „Горског Вијенца“, које ће у будуће водити бригу о свему што се позоришта тиче. Усљед овога, да би се позориште држало у добром реду, *друштвена Управа* изабрала је, на својој сједници од 13 Јула, за Управитеља позоришта г. проф. *Ф. Јерговића*. Јављајући ову промјену Управе над позориштем, у исто вријеме доносимо до општег знања, да сви они, који би се ма у чему интересовали за наше позориште, или хтјели у њему представљати, нека се у будуће обраћају на:

Управитеља К. Ц. позоришта г. проф. *Ф. Јерговића* на Цетињу (*Cettinje, Monténégro*).